

Bábaktól a védőnői szervezet létrehozásáig

Balázs Péter dr.

Semmelweis Egyetem, Általános Orvostudományi Kar, Népegészségügyi Intézet, Budapest

A felvilágosodás évszázadának végére Európa fejlettebb országainak extenzív gazdaság- és katonapolitikája miatt elsőrendű tényezővé vált a munkára és hadra fogható népesség száma. Elsősorban a szülés körüli anyai és újszülöttveszteségek, illetve a csecsemőhalálozás visszaszorítására célzott és pragmatikus intézkedéseket vezettek be. Magyarországon az urbanizáció és az iparfejlődés humán erőforrás-igénye csak a 19. század végétől gyakorolt elemi erejű nyomást a társadalomra. Ráadásul mindez tragikusan egymásra torlódott az I. világháború (1914–1918) addig soha nem tapasztalt embervesztésével és a természetes népesedés drasztikus hanyatlásával.

Semmelweis Ignác (1818–1865) tudományos és szakmai szempontból hatalmas erőfeszítéseket tett a hazai szülészeti ellátás javításáért, egészségpolitikai tekintély és hatalom nélkül azonban nem befolyásolhatta érdemben az államigazgatási döntéseket. Külön tragédiája volt, hogy nemcsak a szülészeti szakma európai tekintélyei ellen kellett harcolnia, hanem teljes munkássága a Habsburg-neoabszolutizmus (1849–1865) időszakára esett, ami a legkevésbé sem kedvezett a babaügyben tett erőfeszítéseinek.

Tauffer Vilmos (1851–1934) ezzel szemben a 19–20. század fordulóján minden lehetőséget megragadhatott a hagyományos bábarendszer átalakítására. Miután sikere csak részlegesnek bizonyult, figyelme a korszerű anya- és csecsemővédelem felé fordult. Ennek köszönhetően a világszerte egyedülálló védőnői rendszerünk kialakítását és sokszorosan bizonyított hatékony működését.

Tauffer Vilmos erőfeszítései a bábáság korszerű átalakítására

Hazánkban először a közegészségügyről szóló 1876. évi XIV. törvénycikk (tc.) utalt arra, hogy a kormányzat határozott szándéka „elegendő számú bábaképezdék” felállítása. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) 1880-ban rendelkezett az egyetemi és bábaképzői tanfolyamokról, miszerint „a szülésznők most már nem csak a kir. egyetemen, Budapesten és Kolozsvárt, de a nagyvárad, pozsonyi és nagyszabeni baba-tanintézetekben is képezhetetnek” [1]. Feltétel volt a 20–40 év

közötti életkor, a hatósági erkölcsi és egészségi bizonyítvány, az írni és olvasni vagy legalább olvasni tudás, és a jelentkezők nem lehettek a „terhesség második felében”.

Minden igyekezet ellenére, a képzés nélküli, úgynevezett parasztbábák nagy száma miatt a Belügyminisztérium (BM) egyik 1889. évi rendelete még mindig a régi „cédulás” képzést szorgalmazta [2]. Javasolták, hogy helyben a hatóság „szemeltessen ki egy-két oly nőt, a kik a szülésznői teendők végzésére hajlandóságot mutatnának és képességgel bírnának, és gondoskodjék arról, hogy a kiszemelt és önként vállalkozó nők a tiszt. főorvos, vagy pedig, ha ez az illető községtől igen távol laknának, a megyei járásorvosok által a baba-teendőkben elméletileg és gyakorlatilag kitaníttassanak”.

Tauffer Vilmost a Budapesti Királyi Tudományegyetemen 1880-ban nevezték ki magántanárrá, majd 1881-ben nyilvános rendes egyetemi tanárrá. A szülészet-nőgyógyászat abszolút szakmai tekintélye volt, 1917-ben történt nyugdíjba vonulásáig. Szakmai tudását azonban az államigazgatás legmagasabb szintjein a nyugdíjazása után is mértékadónak tekintették, egészen 1934-ben bekövetkezett tragikus haláláig [3]. Közéleti-politikai működése kezdetének 1882. június 18. napját tekinthetjük, amikor kinevezték az Országos Közegészségügyi Tanács rendkívüli tagjává [4]. Kezdetől fogva elégedetlen volt a bábák szülésvezetésével, nem is érintve az anyák antenatalis és perinatalis ellátását, illetve az újszülöttekkel kapcsolatos teendőiket.

A Budapesti Királyi Orvosegyesületben Szalárdi Mór (1851–1914) „A gyermekhalandóság Magyarországon” címmel megrendítő hatású előadást tartott arról, hogy a dajkaságba adott csecsemőknek csak az 1%-a éri el az 1 éves kort. Az előadás hatására az Egyesület 1883-ban Puerperális Bizottságot hozott létre a szülészeti ellátás országos felmérésére. Tauffer nagy lelkesedéssel látott hozzá társaival együtt a munkához [5]. Nyolc éven át 12 300 község összegyűjtött adataira alapozva adta ki 1891-ben „A szülészet ügyének (babaügy) állása hazánkban” című tanulmányát [6]. Megállapította, hogy a kisebb településeken jobb esetben cédulás bábák dolgoztak, mivel az intézetben képzettek a kedvezőbb bevételek miatt elsősorban a nagyobb településeket részesítet-

ték előnyben. Így főként az alacsony szakmai színvonal okozta a gyermekágyasok jelentős halálozását, becslése szerint évente 3000 esettel. Tauffer 1899-ben „A babaügy állása hazánkban az 1897. évben” című dolgozatában újabb statisztikai feldolgozással jelentkezett [7]. Kimutatta, hogy 9117 községben továbbra is csak cédulás bábák dolgoztak. Az 1897-es adatok alapján 650 103 szülésből perinatalisan 15 179 újszülött halt meg, és összesen 144 902 csecsemőhalálozás történt. Statisztikailag ez 2,3%-os, illetve 22,3%-os arányt jelentett.

Szakmai és közéleti munkájának elismeréseként Tauffer 1900. március 10-én babaügyi kormánybiztossá nevezték ki [8]. Előkészítő munkájának eredményeként, a törvényhatóságok törzskönyveit felhasználva jelent meg a BM első országos összeírása az okleveles és oklevéllel nem rendelkező bábák területi megoszlásáról. Az adatok szerint 1877 és 1899 között 4551-ről 9294-re, vagyis több mint kétszeresére emelkedett az olyan települések száma, ahol már okleveles bábák dolgoztak. Ennek ellenére 1899-ben 9181 település még mindig csak „cédulásokkal” volt ellátva, ami 5 578 077 lakost érintett, és 10 000 főre átlagban 13,2 baba jutott [9].

Tauffer kormánybiztosi működésének első nagy szakmai sikere volt a bábák működésének átfogó rendezésére kiadott rendelet és utasítás 1902-ben [10]. A szülészeti szakmai színvonal felmérésére személyesen látogatta meg a nagyobb vidéki városokat. Ezt követően jelent meg 1903-ban a BM újabb rendelete a „főorvosi képesítésű, közönségesen cédulás bábáknak nevezett szülésznők” ügyében [11]. Számuk csökkentésére több, arra alkalmas városban kórházakhoz telepített bábafolyamokat indítottak, így Eperjesen, Nyitrán, Miskolcon, Rimaszombatban, Máramaroszigeten, Nagyváradon, Kaposváron, Temesvárott és Győrben, továbbá Marosvásárhelyen és Déván. Akik itt vizsgáztak, szakmai tudásban megelőzték a cédulás bábákat, így számos kisebb és szegényebb településen emelték az ellátás színvonalát.

Sajnos minden erőfeszítése ellenére mégsem sikerült áttörést elérni. Némi túlzással még mindig igaz volt a fél évszázaddal korábbi publicisztikus állítás, miszerint az ősi szokás értelmében „azt illeté a falu bábasága, aki legvénebb asszony, s szereti a mézes pálinkát” [12]. A bábaképzésre jelentkezők társadalmi helyzetében jelentős változást még a 20. század második évtizedében sem észleltek. Tauffer Jenőnek (1857–1933), a temesvári Magyar Királyi Bábaképző Intézet igazgatójának a testvéréhez, Tauffer Vilmoshoz 1917-ben intézett levele szerint a hivatali bábák fizetése nagyon alacsony, „a legmagasabb 360 korona”. Az igazgató itt megjegyezte, hogy a hivatásos védőnők fizetését ekkor 1500 koronára tervezték. Mindebből az következett, hogy „a bábaságra ezután is csak olyan nők fognak jelentkezni, akik a bábaság mellett megélhetésük érdekében más kereset után fognak járni, s jobb híján elmennek bármily napszámos munkára” [13]. Mindennek ellenére Tauffer Vilmos nagyon derűlátó volt, és még lehetségesnek vélte, hogy

„a bábák tevékenységének kellő ellenőrzése, gyermekvédelmi irányba való fejlesztése jelentős factora lesz az anya és csecsemővédelemnek” [14].

Az anya- és csecsemővédelem színrelépése

Ezen a területen szakmailag minden közismert volt, hiszen Johann Peter Frank (1745–1821) már az 1700-as évek végétől felvetette és rendszerezte a problémákat, a megfelelő javaslatokkal együtt [15]. Tauffer a kulcsfontosságú neonatológiai ellátás igazi szakértőinek a gyermekgyógyászokat tekintette, így klinikáján ezt a szakmai konzíliumot rendszeresen igénybe vette. Bókay János (1858–1937) 1885-től a gyermekgyógyászat magántanára, 1892-től rendkívüli tanára, majd 1907-től nyilvános rendes tanára volt a Budapesti Királyi Tudományegyetemen. Szakmai együttműködésük mellett társadalmi ügyekben is közösen léptek fel. Együtt készítettek például jelentést 1915. november 10-én az alábbiakban tárgyalandó Stefánia Szövetségnek. A hazai csecsemőhalálozásról megállapították, hogy „1906-1910 évi átlagában 100 élveszülöttre esett egy éven aluli halálozás 20,4%” volt. Ebben az időszakban Norvégia 7,0%-kal vezette a rangsort, Anglia 11,7%-kal a középmezőnyben volt, és az akkor még hátrányosabb helyzetű Németország is 17,4%-os eredményt ért el [16].

Tauffer fenti derűlátó véleménye a hagyatékában található, gépírással készített előadói tervezetből származik, amelynek címe „Anya és csecsemővédelmi akció megindítása – igen bizalmas, kizárólag saját kezéhez”, keltezés és aláírás nélkül [14]. Az anyag a magyar védőnői rendszer gondolatának megszületését dokumentálja. Tauffer megállapítja, hogy „a csecsemő életét már a szülésnél, sőt igen gyakran már a terhesség alatt kell védeni”, továbbá „nálunk az anyát még a szülés előtt fel kell világosítani, hogy a megszületendő gyermeket, hogy védje, gondozza és ápolja”. Külföldi példákön bemutatta, hogy a Német Birodalomban és Franciaországban városi intézeteket alapítottak, ahová az anyák bevihetik a csecsemőket, és tanácsot kérhetnek. Hazai körülmények között szerinte ez az út nem járható, ugyanis „ilyen intézetek szervezése csak a fejlett városi életű országokban vezet a kívánt eredményre. Németországban a lakosság körülbelül kétharmada lakik városban, Magyarországon pedig csak 17%-a”. Következésképpen „mi nem várhatjuk meg azt, hogy az anya jöjjön tanácsért. A jó tanáccsal nekünk kell az anyához sietni. Ez rá vezet bennünket mindenek előtt arra, hogy a védelmi rendszert az egyes községek-ből kiindulva kell megteremtteni”. Így lehet majd elérni, hogy „az anyákat már a születéstől kezdve a gyermekágyasság állapotában, de később is hozzáértő, kellően kitanított nők állandóan jóakarató érdeklődésben részesítsék, tanáccsal és tettel támogassák, a gyermek állapotát, fejlődését figyelemmel kísérjék, és az ártalmaktól megóvják”. Itt jelenik meg először „az anya és csecsemővédő” megnevezés. Egy bekezdéssel alább pedig már a mai szóhasználatot olvashatjuk: „a védőnői intézmény

megszervezése épp úgy, mint az egész anya és csecsemővédelem csak az állam és a társadalom együttes működése mellett válhatik eredményessé”. Tauffer gondolkodásában a szülészorvosok és a gyermekgyógyászok fentiek szerinti együttműködésének mintája szakdolgozói szinten a bábák és a védőnők kettősében jelent meg.

Társadalmi szervezettől a köztestületi jogállásig

Az I. világháború demográfiai hatásai a végletekig fokozták a szülészet, az anya- és csecsemővédelem elmaradott helyzetének ellentmondásait. Megoldást keresve elsőként nem az államigazgatás lépett, hanem 1915. június 13-án az Országos Stefánia Szövetség alakult meg társadalmi szerveztként az anyák és csecsemők védelmére. Nevét a fővédnőkről, gróf Lónyai Elemérné Stefánia belga királyi hercegnőről (1864–1945) kapta, díszelnöke Széll Kálmán (1843–1915) korábbi miniszterelnök (1899–1903) volt; elnöknek gróf Apponyi Albertet (1846–1933) választották, további öt társelnökkel együtt. Az igazgatótanács 152 tagja között szerepelt Tauffer Vilmos és Bókay János is, további 21 egyetemi tanár társaságában [17].

A kormányzat először egy 1916. évi BM-rendeletben válaszolt az I. világháború ijesztő népmozgalmi adataira, illetve az anya-, az újszülött- és csecsemővédelem kérdéseire [18]. Az 1871-ben alapított Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal több évtizedes adatait feldolgozva megállapították, hogy a népesség számbeli gyarapodása lényegesen kisebb volt, mint amennyi a születések nagy számából következett volna. A gyermek- és különösen a csecsemőhalandóság aránya 1911 és 1914 között még „csak” 20% volt, de 1915-ben 27%-ra emelkedett, és a lakosság fogyását a születések számának jelentős visszaesése is nagyon kedvezőtlenül befolyásolta. Másfelől 1916-ban már teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy a háború óriási embervesztést okozott a felnőtt férfínépességben. Ráadásul a békeidőkhöz képest 1915. májustól havonként 21–22 ezerrel, októbertől pedig 26–28 ezerrel kevesebb gyermek született. Ezeket az adatokat 1916 végéig előrevetítve a Statisztikai Hivatal szerint a lakosság csökkenése háborús veszteség nélkül is 830–850 ezer fő lett volna.

A BM-rendelet arra is utalt, hogy „hivatalos és társadalmi tényezők bevonásával” számos előkészítő értekezletet tartottak, és megállapították, hogy „a népszaporodás csökkenésének meggátlása végett az anya- és csecsemővédelem szervezését most már az egész országra szóloán rendszeresen meg kell indítani”. Ebben a tekintetben az Országos Stefánia Szövetség név szerinti megjelölése egyértelmű irányt adott az anya- és csecsemővédelem szervezetének kialakítására.

Egy ilyen fejlesztéshez azonban szakképzett védőnőkre volt szükség. Még közhatalmi jogosítványok nélkül, a Stefánia Szövetség az első „hivatásos anyavédői tanfolyamot” 1916 májusában szervezte, május 23. és június 30.

közötti időtartamra. A bevezető előadásnál (május 23-án, illetve május 24. és június 3. között a terhesség, szülés és gyermekágy egészségügy) Tauffer Vilmos neve van bejegyezve, Bókay Jánosé pedig június 2–12. között (az egészséges csecsemő ápolása) [19]. A tanfolyamok szervezésének államigazgatási átvételéről a BM-ben 1916. október 10-én ügydöntő értekezletet tartottak. Az 1917-es évre hét várost (Budapest, Debrecen, Kassa, Nagyvárad, Szeged, Temesvár, Szombathely) jelölték ki, évenként 1 vagy 2 tanfolyamra, 6 hetes időtartamban, esetenként 25 fő részére [20]. Végül az 1916. december 12-én kiadott BM-rendelet általános közigazgatási feladatként rendelte el minden törvényhatóság részére az anya- és csecsemővédő tanfolyamok szervezését. A 30 fős tanfolyamok felvételi követelménye volt „a teljes korú, de legfeljebb 45 éves életkor”, a kifogástalan magyar nyelvtudás, 4 osztályos polgári iskolai végzettség és mentesség minden „erkölcsi kifogás alól”. A tanfolyam tananyagát képezték a szülészet elemei, az egészséges gyermek gondozása, a beteg gyermek ápolása, az általános gyermekvédelem alapelvei (állami gyermekvédelem intézménye és a társadalmi gyermekvédelem), törvények, rendeletek gyermekvédelmi vonatkozásai, végül a „népegészségügy a védőnők hivatásához mért keretekben”. Eredményes vizsga után a hallgatók „az anya és csecsemővédelmi tisztre” képesítő vég bizonyítványt kaptak [21].

A Stefánia Szövetség 1917. március 21-én tett ajánlatot a BM-nek az országos szervezés intézményi háttérének biztosítására. Válaszlevelében a BM 1917. június 6-án rögzítette, hogy „a védőnői intézmény kialakításának kérdése is állami feladat”, majd elismeréssel és köszönettel fogadta a „Stefánia Szövetség szíves ajánlkozását, hogy az anya- és csecsemővédelmi intézmény kialakítására és működésben tartására vállalkozni kész”. A megvalósítás során „az egész országot fokozatosan, előre meghatározott munkaterv és egyöntetű rendszer szerint” eredményesen vizsgázott helyi védőnőkkel kell behálózni. Számszerű irányelvek szerint „egy védőnő munkakörébe évi 150 születésnél többel való foglalkozásban utalhatónak nem tartok. Ha 1000 lakos után 30 születést számítunk, és a születésnek $\frac{3}{4}$ részéről tesszük föl, hogy védőnői beavatkozást igényel, akkor 6–7000 lakos számára kell egy-egy helyi védőnőt alkalmazni” [22]. A Stefánia Szövetség 1917. szeptember 3-án kelt levelében a szervezet felső szintjén az országban 5 körzetet javasolt 5 országos biztos vezetésével, a melléjük kinevezett „vezető védőnőkkel” [23]. Jellemző a BM aprólékos gondosságára, hogy az 1917. szeptember 21-én kelt válaszlevelében arra is felhívták a figyelmet, hogy a vezető védőnő helyett a központi védőnő elnevezést kell használni, mert vezetőként „a Szövetség fővédőnője Zita királyné öfelsége lévén” helytelen volna, „ha bárki más ugyanilyen elnevezéssel ruháztatnék fel”. A BM a Szövetségnek az átadott állami hatáskört öt évre szándékozott biztosítani, „szabatosan 1922. december végéig”. A túlzott közhatalmi igényekre azt válaszolták, hogy

„a védőnőknek hatósági jelleggel felruházása bonyolult jogi kérdés, amely több irányban megfontolást kíván” [24].

Ugron Gábor (1880–1960) belügyminiszter 1917. november 14-én rendelte el a védőnői szolgálat országos hálózattá fejlesztését, a nagyvárosoktól a falvak felé haladva [25]. A rendelet szerint „a Stefánia-Szövetség... ezt a tevékenységet mintegy átruházott állami, hatáskörben fogja végezni”. A szervezet munkaprogramját és költségvetését a BM állapította meg, és egyben az irányítási és ellenőrzési jogkört is gyakorolta. Az országos hálózat teljes kiépítésére 5 év állt rendelkezésre. A Szövetség mint központi szerv alatt az alsóbb szintet a törvényhatóságok kihelyezett hivatalai képviselték, majd az egyes településeken fiókegyesületek létesülhettek volna. A hálózat végpontjain egy-egy helyi főállású (községi vagy körzeti) védőnő állt, 6–7000 fős önálló vagy összevont településeken. A védőnői körök kialakítására nem alkalmas kis településeken mellékállású szolgálatot kellett szervezni.

Az immár köztisztviselési Stefánia Szövetség részére a BM 1918-ban az 1916. évi szabályzatot hatályon kívül helyezte, és új rendeletet adott ki a védőnői tanfolyamokról [26]. Ezek igazgatását és szervezését Tauffer Vilmos látta el a belügyminiszter 1917. november 14-én kelt megbízása alapján [27]. Az új szabályozást a védőnők munkakörének az anya- és csecsemővédelemre való kiterjesztése tette szükségessé. Az eredeti tanfolyam szakmai anyagát (terhesség, szülés és gyermekágy, egészséges és beteg csecsemő) kiegészítették az I. világháború következményei miatt a hadiözvegyek, hadirokkantak és hadiárvák ellátásával és a népbetegségekről (tuberkulózis, nemi betegségek és alkoholizmus) szóló ismeretanyaggal. Hivatásos védőnőknek a tanfolyam 3 hónapos volt, mellékfoglalkozásúaknak pedig 6 hetes. Engedményként az előző szabályzathoz képest, a 45 évesnél idősebbek jelentkezését is elfogadhatták.

Védőnők és a bábák

Már a védőnői intézmény gondolatának felmerülése kapcsán is nyilvánvaló volt, hogy a hagyományos bábaság és a védőnői tevékenység átfedésben lesznek egymással. A társadalmi háttér és az iskolai végzettség tekintetében viszont nagyon jelentős különbség mutatkozott a védőnők javára. Tauffer azonban eredetileg nem zárkózott el az észszerű engedményektől, úgy vélte ugyanis, hogy „ott ahol a védőnői tisztségre más alkalmas egyén nem kapható, erre, amennyiben szakszerűleg ki lesz képezve, és amennyiben társadalmi szintje is megfelelő – a bábát lehet alkalmazni” [14]. A BM fentiekben idézett, 1917. évi rendeletének szövege alapján úgy tűnik, hogy a hagyományos bábákat a szülésvezetés közvetlen kétkezi munkájára szándékoztak visszaszorítani [25]. A szöveg szerint a védőnőnek az lesz a feladata, hogy „az anyát már terhessége előtt, majd a szülésnél, és a szülés után is,

felépülésig, vagy munkára képességének visszanyeréséig, egészségi tanácsokkal, felvilágosításokkal, útbaigazítással lássák el, még pedig mind az anya, mind a csecsemő személyére vonatkozóan, továbbá hogy számukra a szükséghez képest orvosi segítséget és anyagi higiénikus támogatást közvetítsenek”. Tauffer – nyilvánvaló kezdeti derűlátásában – a fordított folyamatot is elképzelhetőnek tartotta. Bábaügy címmel egy 1918. március 13-i keltezésű gépírásos anyag felzetére saját kezével írta a következőket: „A belügyminiszter úr programjához. Propositionok a bábaügy rendezése érdekében, kapcsolatban a védőnői intézménnyel.” Javaslatok szerint a másodrendű bábák képzése csak átmeneti program lehet, ugyanis „kihálásuk” után „kizárólag magasabb műveltségű, védőnői képesítéssel bíró bábák teljesítsék a kisebb lakosú községekben is a bábai szolgálatot” [28]. Tauffer tehát arra gondolt, hogy a hagyományos bábaság nagyon alacsony szakmai színvonalát úgy lehetne meghaladni, ha a bábák következő generációja egyszerűen védőnői szakképesítést is szerezne.

Hasonló gondolatok merülhettek fel Temes vármegye alispánjának részéről, amikor 1917. január 26-án véglegesítette szervezési tervét „az anya- és csecsemővédelem tárgyában”. A rövidesen megnyitandó állami bábaképzőben 8 napos ismétlődő tanfolyamokra készültek, „a még tanulni képes bábákat” csoportonként berendelve. Közülük azokat, akik „megbízhatóknak, értelmeseknek mutatkoznak, a hivatásos védőnők kiképzésére tartandó tanfolyamokra” tartják vissza, és miután itt szakképesítést szereztek, „a bába teendői mellett a védőnői teendők ellátására is megbízást nyernek, és így javadalmazásukat ezzel is gyarapítják” [29].

Ezzel szemben a valóság egészen más képet mutatott. Az új bábaképző intézet igazgatójának fentiekben idézett levele szerint „a vármegye területén olyan bábát, aki a védőnői állást most betölthetné, általában hármát sem lehet megnevezni” [13]. Ezek után a levélíró a vármegye egyetlen, bábából lett védőnőjének konkrét példája kapcsán úgy vélekedett, hogy helyben a többi bábák az ilyen védőnőben „ellenőrjüket, előnyhöz juttatott ellenségüket látják, mely körülmény olyan nagymérvű egyéb differenciákat is kelt közöttük, amelyek a közegészségügynek ártalmára leendenek”. Végső következtetése szerint „bábából lett védőnő csak ott lenne alkalmazható, ahol az illető, mint bába is csak egyedül van”.

A Tauffer-iratok között egy 1918-as jelzésű, „Bábaügy” című (valószínűleg a BM-ben összeállított) gépírásos munkaanyagot tekinthetünk az I. világháború lezárása előtt keletkezett utolsó dokumentumnak [30]. Ebben úgy tűnik, hogy az államigazgatás felosztotta a bábaképzést a VKM és a BM között, amennyiben „a 800 lakosnál nagyobb községek részére a rendes bábaképző intézetek úgynevezett okleveles bábákat képeznek ki, a vallás és közoktatásügyi miniszter fennhatósága alatt”. Megoldották a 800 lakosnál kisebb községek helyzetét is, amelyek részére „főorvosi képesítés alapján másodrendű bábák neveltetnek az egyes vidéki nagyobb kórházakban a

belügyminiszter fennhatósága alatt”. Az államigazgatás szerint ez utóbbi képzési mód „üdvös átmenetet képez a régi cédulás bábák kiküszöbölésére, és miután célját betöltötte, fokozatosan meg is lesz szüntethető”. Ezután következett az új védőnői rendszer és a bábaság kapcsolatának véleményezése. Az államigazgatás egyértelműen kettős képesítésben gondolkodott. Külön szorgalmazták, hogy „e kettős szolgálatot, t. i. az anya- és csecsemővédelmet és a bábaságot a 3000-nél kisebb községekben” is egyesítsék. Ettől azt remélték, hogy „a bába foglalkozásának sajnálatosan alacsony társadalmi szintjét is felemelve, e kettős, de természetesen összetartozó foglalkozás a művelt társadalom középosztályú hölgyei részére lesz kívánatos és keresetté”. Valójában a „másodrendű bábák kihalása után” a kisebb településeken „kizárólag okleveles védőnői képesítéssel bíró magasabb képzettségű egyének” végezték volna a szülészeti ellátást is.

Zárógondolatok

Ennek a tanulmánynak nem volt célja a magyar védőnői rendszer történetének részletezése, csupán a keletkezésének idején formálódó gondolatokat kívánta bemutatni. Helyben, az egyes településeken a hagyományos bábaság és a védőnők kapcsolata az I. világháború után sem úgy alakult, ahogyan tervezték, és vélhetőleg hosszabb távon sem az eredeti elképzeléseket követte volna. A II. világháború után azonban a szülések hospitalizációja az egész kérdéskört teljesen új dimenzióba helyezte. Ennek részletezése, különös tekintettel újabban az otthoni szülések iránti igény megjelenésére és a szülésznői képesítéssel is rendelkező helyi védőnőkre, messzire meghaladná a jelen tanulmány terjedelmét.

Irodalom

- [1] Hungarian Royal Ministry of Church Affairs and Public Education. Decree 15.913 June 4, 1880 to all local authorities concerning the midwives' training courses. [A vallási és közoktatási m. kir. miniszternek 15.913 szám alatt 1880. június 4-én valamennyi törvényhatóság közönségéhez intézett rendelete a bábatanfolyamok tárgyában.] Magyarországi Rendeletkötet Tára, 1867–1945. 1880; 14: 990–992. Available from: https://library.hungaricana.hu/hu/collection/ogyk_rendeletkötet_tara/ [accessed: April 12, 2022]. [Hungarian]
- [2] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Circular decree 58687, August 30, 1889 concerning the community and precinct midwives further the willing females' education and training for obstetrical practice in small settlements. [A magyar királyi belügyminiszter 58687. számú 1889. augusztus 30-án kelt körrendelete községi és körbábák alkalmazása, valamint kisebb helységeken a szülésznői teendők végzésére vállalkozó nők kitaníttatása ügyében.] Magyarországi Rendeletkötet Tára 1867–1945. 1889; 23: II. 2024–2027. [Hungarian]
- [3] Fekete S. Vilmos Tauffer 1851–1934. [Tauffer Vilmos 1851–1934.] Orvostört Közl. 1969; 51–53: 127–142. [Hungarian]
- [4] The chairman's letter 33516 about appointment as extraordinary member of the National Public Health Council [33516. sz. elnöki levél az Országos Közegészségügyi Tanács rendkívüli tagjává történt kinevezéséről.] Semmelweis Orvostörténeli Múzeum, Könyvtár és Levéltár (SOMKL), Tauffer Vilmos személyi hagyatékának iratanyaga, 142. iratcsomó. [Hungarian]
- [5] Lampé L. Internationally uniform data collection in obstetrics (in Tauffer's footsteps). [Egységes nemzetközi szülészeti adatgyűjtés (Tauffer nyomdokain).] Orv Hetil. 1982, 123: 895–903. [Hungarian]
- [6] Tauffer V. The state of obstetrics (midwifery) in our country. [A szülészeti ügyének (bábaügy) állása hazánkban.] Pallas Kiadó Rt., Budapest, 1891. [Hungarian]
- [7] Tauffer V. The state of midwifery in our country in 1897. [A bába-ügy állása hazánkban az 1897. évben.] Pallas Kiadó Rt., Budapest, 1897. [Hungarian]
- [8] [XX] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Letter No. 23609. VI-C. March 10. 1290. about appointment of Vilmos Tauffer as government commissioner for midwifery affairs. [BM levél Tauffer Vilmosnak a bábaügyek miniszteri biztossá történt kinevezéséről. No. 23609. VI-C. 1900. március 10.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi iratainak hagyatéka, 144. iratcsomó. [Hungarian]
- [9] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Circular decree 76.643 July 24, 1900 to all self-governing local authorities about the development of obstetrical affairs. [A m. kir. belügyminiszter 1900. július 24-i 76.643. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a bábaügy fejlesztése érdekében.] Magyarországi Rendeletkötet Tára 1867–1945. 1900; 34: II. 64–65. [Hungarian]
- [10] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Circular decree No. 95.000 in 1902 to all self-governing local authorities about issuing the new decree “Statute and order for licensed midwives”. [A m. kir. belügyminiszter 1902. évi 95.000. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a »Rendelet és utasítás okleveles bábák számára«, című új utasítás kiadása tárgyában.] Magyarországi Rendeletkötet Tára 1867–1945. 1902; 36: 915–954. [Hungarian]
- [11] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Circular decree 76500/ August 1, 1903 about distribution of Instructions and Obstetrical booklet for midwives licenced by local public health officers. [A magyar királyi belügyminiszter 1903. augusztus 1-i 76500 számú körrendelete a főorvosi képesítésű bábák részére kiadott »Utasítás« és »Kis bábakönyv« szétküldése tárgyában.] Magyarországi Rendeletkötet Tára 1867–1945. 1903; 37: VIII. 783–790. [Hungarian]
- [12] Magyar-Kossa Gy. Midwives' training facilities 1855. [Bábaiskolák 1855.] In: Magyar Orvostörténeli Adattár, pótlás az I–IV. kötethez és kiegészítés 1800–1943. HOGYF Editio, Budapest, 1995; pp. 198–199. [Hungarian]
- [13] Letter of Tauffer Jenő, director of Hungarian royal institute for midwife training Temesvár, No. 209/1917. [Tauffer Jenő, a Temesvári m. kir. bábaképző intézet igazgatójának levele 209/1917. sz.] SOMKL Tauffer Vilmos személyi hagyatékának iratanyaga, 145. iratcsomó. [Hungarian]
- [14] Tauffer V. Initiating the action for mothers' and infants' protection, top secret, personal use only. [Az anya és csecsemővédelmi akció megindítása, igen bizalmas, kizárólag saját kezéhez.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi hagyatékának iratanyaga, 142. iratcsomó. [Hungarian]
- [15] Frank JP. About human reproduction and marital issues, managing and caring for pregnant women for their foetus and women in childbed in all communities. In: System of general medical policy – 1779–1819. [Von Fortpflanzung der Menschen und Ehe-Anstalten, von Erhaltung und Pflege schwangerer Mütter, ihrer Leibesfrucht und der Kind-Betterinnen in jedem Gemeinwesen. In: System einer vollständigen medizinischen Polizey – 1779–1819.] Mannheim, 1784. (második kiadás). [German]
- [16] Bókay J, Tauffer V. Report to the National Association Stefanie, Budapest, November 10, 1915. [Jelentés az Országos Stefánia Szövetségnek, Budapest, 1915. nov. 10.] SOMKL, Tauffer

- Vilmos személyi hagyatékának iratanyaga, 145. iratsomó. [Hungarian]
- [17] National Association Stephanie for mothers' and children's protection, members of the presidium. [Országos Stefánia Szövetség az anyák és csecsemők védelmére, az elnökség tagjai.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi hagyatékának iratanyaga, 145. iratsomó. [Hungarian]
- [18] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Circular decree 72.087/XII/ June 8, 1916 to all self-governing local authorities about protection of employed mothers' children, and the infants' nutrition and their medical care. [A m. kir. belügyminiszter 1916. évi június 8-án kiadott 72.087/XII. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság közönségéhez, a munkába járó anyák gyermekeinek védelméről, a csecsemőtáplálásról és ápolásról.] Magyarországi Rendeleték Tára 1867–1945. 1916; 50: VI–VIII. 1131–1135. [Hungarian]
- [19] National Association Stephanie for mothers' and children's protection. Course schedule of professional mothers' protection nurses May 23–June 30, 1916. [Országos Stefánia Szövetség az anyák és csecsemők védelmére. Hivatásos anyavédők tanfolyamának programja 1916. május 23. – június 30.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi iratainak hagyatéka, 145. iratsomó. [Hungarian]
- [20] Minutes of final consultation October 10, 1916 about institution of courses for mothers and infants protection. [Ügydöntő értekezlet jegyzőkönyve 1916. október 10-én az anya és csecsemővédő tanfolyamok megszervezéséről.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi iratainak hagyatéka, 145. iratsomó. [Hungarian]
- [21] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Circular decree 186.591/XII. December 12, 1916 to all self-governing local authorities about organising courses of mothers and children protection. [A m. kir. belügyminiszter 186.591/XII. 1916. december 12-i körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, az anya- és csecsemővédő tanfolyamok szervezéséről.] Magyarországi Rendeleték Tára 1867–1945. 1916; 50: 1812–1816. [Hungarian]
- [22] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Resolution letter 39088/1917. XII. June 6, 1917. [A magyar királyi belügyminiszter állásfoglalása, 1917. jún. 6-án.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi hagyatékának iratanyaga, 145. iratsomó. [Hungarian]
- [23] National Association Stephanie. Letter No. 711, September 3, 1917. [Az Országos Stefánia Szövetség 711. sz. levele, 1917. szept. 3-án.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi hagyatékának iratanyaga, 145. iratsomó. [Hungarian]
- [24] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Response letter to the National Association Stephanie. No. 105458/1917, XIV. September 21, 1917. [Válaszlevél a Stefánia Szövetségnek.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi hagyatékának iratanyaga, 145. iratsomó. [Hungarian]
- [25] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Circular decree 135.840 November 14, 1917 to all communities of self-governing local authorities about institution of mothers and children protection. [A magyar királyi belügyminiszter 1917. évi november 14-én kelt 135.840. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság közönségéhez az anya- és csecsemővédő intézmény szervezéséről.] Magyarországi Rendeleték Tára 1867–1945. 1917; 54: X–XII. 2460–2463. [Hungarian]
- [26] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Circular decree 6.769. March 22, 1918 to all self-governing local authorities about annulment of circular decree 186.591/XII. December 12, 1916 concerning organised courses of mothers and children protection and issuing their new regulations. [A m. kir. belügyminiszter 6.769/1918. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, az anya- és csecsemővédő tanfolyamok szervezése tárgyában kiadott 186.591/XXI/1916. BM. számú körrendelet hatályon kívül helyezéséről és az új szabályzat megküldéséről.] Magyarországi Rendeleték Tára 1867–1945. 1918. 52. I–IV. 174–180. [Hungarian]
- [27] Hungarian Royal Ministry for Home Affairs. Letter No. 126552/1918 XV. October 22, 1918 about appointment of Vilmos Tauffer for directing the courses of mothers and infants protection. [BM levél Tauffer Vilmos kinevezéséről az anya- és csecsemővédelmi tanfolyamok igazgatói teendőinek ellátására. No. 126552/1918 XV. 1918. október 22.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi iratainak hagyatéka, 145. iratsomó. [Hungarian]
- [28] Tauffer V. Midwifery affaires, propositions to the program of minister for home affairs concerning the implementation of services for mothers' and children's protection, March 13, 1918. [Bábaügy, a belügyminiszter úr programjához. Propositionok a bábaügy rendezése érdekében, kapcsolatban a védőnői intézménnyel. 1918. III. 13.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi iratainak hagyatéka, 145. iratsomó. [Hungarian]
- [29] Sub-prefect of Temes County: Feasibility study of Temes County concerning the midwives' training January 26, 1917. [Temes vármegye alispáni szervezési terve „anya- és csecsemővédelem tárgyában. 1917. jan. 26.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi iratainak hagyatéka, 145. iratsomó. [Hungarian]
- [30] Tauffer V. Midwifery affaires 1918. [Bábaügy, 1918.] SOMKL, Tauffer Vilmos személyi iratainak hagyatéka, 142. iratsomó. [Hungarian]

(Balázs Péter dr.,

Budapest, Nagyvárud tér 4., 1089

e-mail: balazs.peter@med.semmelweis-univ.hu)